Бовкун О.А.,кандидат економічних наук,
доцент кафедри маркетингу, менеджменту та управління бізнесом,
*Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини***Bovkun Olha,**Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Department of Marketing, Management and Business Management,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

Бовкун О.А. Формування та реалізація розвитку малого підприємництва на сільських територіях.

У статті розглянуто сутність формування та реалізації розвитку малого підприємництва на сільських територіях. Завдяки розвитку малого підприємництва в сільських регіонах можна вирішити проблему зайнятості на селі, створити нові робочі місця, забезпечити зняття напруги у сфері соціально-трудових відносин, диверсифікацію розвитку територій, збільшення номенклатури виробництва продукції, залучення інвестицій та впровадження інноваційних технологій, розвиток конкуренції тощо. Суб'єкти малого підприємництва є мобільними, маневреними й ефективними з огляду на витрати та характеризуються меншими обсягами інвестування у бізнес, а через це і швидкою окупністю витрат, спроможністю швидше реагувати на зміни попиту, не потребують великих стартових інвестицій, більш активні в інноваційній діяльності.

Ключові слова: підприємницька діяльність, виробництво, мале підприємництво, конкуренція, диверсифікація.**Бовкун О.А. Формирование и реализация развития малого предпринимательства на сельских территориях.**

В статье рассмотрена сущность формирования и реализации развития малого предпринимательства на сельских территориях. Благодаря развитию малого предпринимательства в сельских регионах можно решить проблему занятости на селе, создать новые рабочие места, обеспечить снятие напряжения в сфере социально-трудовых отношений, диверсифицированное развитие территорий, увеличение номенклатуры производства продукции, привлечение инвестиций и внедрение инновационных технологий, развитие конкуренции и тому подобное. Субъекты малого предпринимательства являются мобильными, маневренными и эффективными, учитывая расходы, и характеризуются меньшими объемами инвестирования в бизнес, а поэтому и быстрой окупаемостью затрат, способностью быстро реагировать на изменения спроса, не требуют больших стартовых инвестиций, более активны в инновационной деятельности.

Ключевые слова: предпринимательская деятельность, производство, малое предпринимательство, конкуренция, диверсификация.

Bovkun Olha. Formation and realization of small business development in rural areas. The essence of formation and realization of development of small business in rural territories is considered in the article. Due to the development of small businesses in rural areas, it is possible to solve the problem of rural employment, create new jobs, provide stress relief in the field of social and labor relations, diversify the development of territories, increase the nomenclature of production, attract investment and the introduction of innovative technologies, development of competition, etc. Small business entities are mobile, agile and cost-effective, with less investment in business, and therefore faster cost recovery, faster response to demand changes, no need for large start-up investments, are more active in innovation. The development of small business in rural Ukraine is a significant reserve for further strengthening the competitiveness of entrepreneurship in the country as a whole and bringing it closer to the level of developed countries, which is especially important because the business activity of the population and the formation of the middle class corresponds to the important goal of economic forms in the country – to create effective competitiveness, which ensures a high quality of life for the population, is one of the most important conditions for economic and social security of the country and its territories, especially less socio-economically developed ones. Common elements of the strategies should be: analysis of socio-economic background, factor-resourcing and small business potential; substantiation of the purpose and strategic goals of strategy implementation; defining operational goals; strategic analysis of alternative implementation scenarios, development of strategy implementation measures; justification of financial and resource support; developing a methodology for monitoring the implementation of the strategy and evaluating its effectiveness. Therefore, adherence to the principle of public policy planning actualizes the task of developing and implementing in Ukraine state and regional small business development strategies in rural areas.

Key words: entrepreneurship, production, small business, competition, diversification.

Постановка проблеми. Перехід агропромислового сектору економіки до ринкових умов господарювання передбачає насамперед формування нових підприємницьких структур. Здійснення підприємницької діяльності в сільськогосподарському і несільськогосподарському виробництві зумовлює його ефективне функціонування.

Завдяки розвитку малого підприємництва в сільських регіонах можна вирішити проблему зайнятості на селі, створити нові робочі місця, забезпечити зняття напруги у сфері соціально-трудових відносин, диверсифікований розвиток територій, збільшення номенклатури виробництва продукції, залучення інвестицій та впровадження інноваційних технологій, розвиток конкуренції тощо. Завдяки малому підприємництву ефективно вирішуються питання відносин приватної власності, господарської самореалізації творчих і підприємливих індивідумів. Разом із високим рівнем відповідальності економічних суб'єктів значно підвищується ефективність господарської діяльності.

Водночас у зв'язку із швидкими динамічними змінами сучасних економічних відносин багато методичних та організаційних аспектів, пов'язаних із формуванням ефективного підприємницького середовища, належним чином не розкрито. Не досить дослідженими залишаються питання впливу регіональних соціально-економічних особливостей на розвиток малого підприємництва, стимулювання диверсифікації напрямів підприємницької діяльності, вдосконалення системи підтримки підприємництва. Тому постає потреба в аналізі бар'єрів розвитку малого підприємництва та визначенні адекватних цілей для їх подолання. Актуальність цих проблем і вагомий вплив малого підприємництва на соціально-економічний розвиток сільських територій зумовили вибір теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на значний соціально-економічний ефект цього виду діяльності, стан розвитку малого підприємництва в сільській місцевості незадовільний, що свідчить про необхідність формування якісної системи його підтримки. У сучасній економічній науці накопичено значний практичний та теоретичний досвід стосовно розвитку малого підприємництва, основний зміст якого висвітлено у працях зарубіжних учених: Р. Кантільона, А. Тюрбо, А. Сміта, К. Бодо, Ж.Б. Сея, А. Маршалла, М. Вебера, Й. Шумпетера, Д. Кейнса, Д. Макклелланда, П. Друкера, А. Шапіро, К. Веспера, Р. Скайза, Б. Даллаго. Розвиток малого підприємництва на сільських територіях досліджували: Т. Шульд, Т. Лайн, Д. Марклей, Т. Петрін, А. Ганон, Р. Макентайра та інші. Дослідження окремих аспектів становлення і розвитку малого підприємництва на селі у вітчизняній науці висвітлено у працях З.С. Варналія, Г.О. Горленка, В.П. Горьового, В.І. Герасимчука, С.І. Дем'яненка, В.К. Збарського, В.А. Кредісова, Д.Ф. Крисанова, М.Й. Маліка, В.Я. Месель-Веселяка, О.М. Онищенко, С.К. Реверчука, П.Т. Саблука, С.М. Черненко, Л.О. Шепотько, М.Г. Шульського, В.В. Юрчишина та ін.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є узагальнення теоретичних підходів і розроблення науково обґрунтованих пропозицій та методичних підходів до удосконалення організаційно-економічного забезпечення розвитку малого підприємництва.

Виклад основного матеріалу. Одним із важливих і найбільш динамічних елементів ринкової системи господарювання, що забезпечує структурно-збалансований розвиток і високу конкурентоспроможність економічних господарських комплексів, формування конкурентного ринкового середовища, є сектор малого підприємництва. Розвиток малого підприємництва (далі – МП) одночасно засвідчує і високий рівень демократичних засад державного устрою та інституційну привабливість для іноземних інвесторів.

Суб'єкти малого підприємництва є мобільними, маневреними й ефективними з огляду на витрати та характеризуються меншими обсягами інвестування у бізнес, а через це і швидкою окупністю витрат, спроможністю швидше реагувати на зміни попиту, не потребують великих стартових інвестицій, більш активні в інноваційній діяльності. З огляду на ці переваги практично в кожній економіці світу чисельність суб'єктів малого бізнесу істотно перевищує кількість інших форм господарювання. Відповідно, створюючи значну кількість робочих місць і займаючи вагомую частку у валовому внутрішньому продукті (ВВП), мале підприємництво утворює ядро гарантованої зайнятості більшої частини населення, забезпечує його добробут і відіграє політично-стабілізуючу роль у суспільстві, сприяє утвердженню і збільшенню прошарку середнього класу суспільства з високим рівнем якості життя.

Слід відзначити, що в розвинутих країнах підприємництво визнано одним із засобів розвитку конкуренції, швидкого насичення ринку товарами та послугами, створення додаткових робочих місць і скорочення безробіття, активізації інноваційних процесів. Саме мале підприємництво є основою стійкого розвитку країн із ринковою системою господарювання, хоча і великий капітал визначає рівень їхнього науково-технічного і виробничого потенціалів [1].

На основі вивчення досвіду функціонування і розвитку малих підприємств у зарубіжних країнах вдалося узагальнити та чітко класифікувати критерії віднесення суб'єктів господарювання до класу малих (рис. 1), дослідити національні особливості їхньої організаційно-правової природи, переоцінити вітчизняний досвід визначення і регулювання діяльності малих підприємств. На нашу думку, розуміння класифікації та всього спектру представників малого бізнесу також дає змогу якісно та системно підходити до обґрунтування поняття і структури потенціалу цього сектору національного господарства. Встановлено, що під час формування систем підтримки малого підприємництва необхідні різні затрати часу врахування впливу зовнішніх факторів, оскільки на його розвиток на селі, крім загальнонаціональних факторів, впливають притаманні лише для сільської місцевості елементи зовнішнього середовища. Серед таких факторів слід виділити економічну ментальність сільського соціуму, яка в силу історичних особливостей є різною в регіонах України.

Негативною передумовою реалізації потенціалу розвитку малого підприємництва на сільських територіях України варто вважати і погіршення кадрового ресурсу цього сектору економіки внаслідок скорочення чисельності населення (рис. 1).

Таким чином, за 2015–2018 рр. кількість населення у Карпатському економічному районі зменшилася з 3226,2 до 3074,4 тис. осіб (на 151,8 тис. осіб,

Рис. 1. Чисельність наявного населення на сільських територіях Карпатського економічного району у 2015–2018 рр.

або на 4,7%). На наш погляд, з огляду на зменшення чисельності населення на фоні наявних високих темпів зовнішньої трудової міграції є підстави стверджувати про наявність у нашій державі такої негативної передумови реалізації потенціалу розвитку малого підприємництва на сільських територіях, як зменшення ресурсу фактору праці [1].

Під механізмом державного регулювання економіки здебільшого розуміють сукупність способів, методів, важелів, які використовуються органами державної влади в процесі реалізації політики забезпечення впливу на економіку з метою досягнення наперед встановлених цілей. Структурно механізм державного управління економікою передбачає два базових елементи:

1) систему організаційно-правових структур (органів управління всіх рівнів);

2) систему організаційно-правових методів і форм державно-управлінського впливу у сфері економіки [2].

Узагальнення досвіду систем підтримки малого підприємництва в розвинутих країнах свідчить, що економіко-правова підтримка повинна базуватися на принципах системності, рівності доступу, прозорості, охоплення всієї сукупності та врахування специфічних потреб окремих категорій підприємців.

До числа найбільш актуальних проблем, що потребують державного регулювання, у сфері розвитку малого бізнесу на сільських територіях науковці здебільшого відносять: адміністративний тиск; брак під-

Таблиця 1

Особливості державної політики розвитку малого підприємництва на сільських територіях

Напрями регулювання, державної підтримки та стимулювання розвитку	Ключові особливості
Адміністративно-інституційне регулювання	<ul style="list-style-type: none"> – встановлення місцевих податків і зборів (на пільгових засадах) для суб'єктів малого бізнесу; – спрощення доступу суб'єктів малого бізнесу шляхом регулювання правил здійснення комерційно-господарської діяльності; – налагодження системи онлайн-зв'язку з представниками малого бізнесу для вирішення їхніх поточних проблем і перешкод діяльності
Фінансово-інвестиційна підтримка	<ul style="list-style-type: none"> – активізація розвитку фінансово-кредитних структур на віддалених територіях, зокрема кредитних спілок; – створення сприятливих умов для залучення фінансово-інвестиційного ресурсу населення, розвитку кооперації; – просування на сільській території системи доступних страхових послуг та альтернативних форм фінансування; – надання бюджетно-грантової підтримки
Формування сприятливого макроекономічного середовища	<ul style="list-style-type: none"> – створення бізнес-інкубаторів; – розвиток інфраструктури сільських територій; – бюджетна підтримка соціально значущих проектів представників малого бізнесу на сільських територіях
Інфраструктурно-ресурсне забезпечення	<ul style="list-style-type: none"> – просування на сільській території найбільш доступних елементів підприємницької інфраструктури; – розвиток системи підготовки кадрів робітничих професій для малого підприємництва на селі

приємницької ініціативи; дефіцит обігових коштів; нерозвиненість інфраструктури підтримки підприємництва; низький рівень знань і професійних навичок працівників сфери малого підприємництва; незадовільне забезпечення правовою й економічною інформацією; низьку продуктивність праці; обтяжливу систему оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності [2].

Висновки. Отже, сектор малого підприємництва, який утворений сукупністю його представників – суб'єктів малого підприємництва, а також взаємозв'язків між ними, активів і ресурсів, прав та відповідного бізнес-середовища, відіграє важливу економічну і соціальну роль. Він є, з одного боку, важливим об'єктом державного регулювання, а з іншого – інструментом впливу на забезпечення якісного і структурно збалансованого поступу територій.

Список використаних джерел:

1. Білінська О.В. Правові засади державної аграрної політики України : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2013. 12 с.
2. Бойко В.В. *Пріоритети та інструменти розвитку сільських територій в системі забезпечення економічної безпеки України* : монографія. Львів : ННБК «АТБ», 2017. 426 с.

References:

1. Bilinsjka O.V. (2013) *Pravovi zasady derzhavnoji aghrarnoji polityky Ukrainy*: avtoref. dys. kand. juryd. nauk: 12.00.03. Kharkiv, p. 12.
2. Bojko V.V. (2017) *Priorytety ta instrumenty rozvytku siljsjkykh terytorij v systemi zabezpechennja ekonomichnoji bezpeky Ukrainy*: monoghrafija. Ljviv: NNVK «ATB», p. 426.